

A cselekvő gondolat

Dr. Berky Imre történelφιilozófus előadása

(A Délmagyarország munkatársától) Csütörtökön este 6 órakor az Egyetem Barátai Egyesületének szabadegyetemi előadásorozatában dr. Berky Imre, a kitűnő történelφιilozófus tartotta meg kiemelkedően érdekes előadását a »Cselekvő gondolat«-ról. Az előadó azzal vezette be nagy érdeklődéssel kísért fejtegetéseit, hogy a XIX. század végén a természettudományok és a kulturtudományok sajátos ellentétbe kerültek egymással. A természettudományok haladása kiszélesítette az ember hatalmi szféráját, a határtalan lehetőségek ábrándjával kábítva el mindazokat, akik csak a gyakorlati, kézzelfogható eredményeket tisztelik. A természettudományokkal együtt haladó technikai fejlődés alárendelt szerepre kárhoztatta — különösen a széles néptömegek előtt — azokat a tudományokat, amelyek eredményei nem fejezhetők ki közgazdasági értékekben.

Különösen a tudományok anyjával, a filozófiával szemben vált érezhetővé mindig erősebben ez az ellenszenv, amelyet a technika művelői tudatosan is szítottak — mondotta az előadó, majd kifejtette, hogy a technika egyeduralmának előkészítői minden időben egyetlen komoly akadályt a filozófiában láttak. El is értek mesterkedéseikkel annyit, hogy a XIX. század végén tudományos hírnévre számítottak kutató nem akart foglalkozni filozófiával. A filozófia tehát egyes bátor kezdeményezéstől eltekintve a lomtárbahajtás utolsó lépése előtt állott s — mint az előadó kiemelte — bizonyos mértékben ma is ennek veszélye fenyegeti, mert ma ugyan beszélnek filozófiáról, főként azok, akik nem ismerik, de még a művelt tömegek előtt is terra incognita ez a tudomány.

Az előadó itt Albertus Magnust, a középkor egyik legnagyobb gondolkodóját idézte, aki szerint azok, akik a filozófiával szemben így viselkednek, olyanok, mint az okatlan állatok. Ma azonban nem zárkozhatik el a gondolkodó ember Albertus Magnus elefántcsonttoronyába, mert az élet, amely annyi ágra szakadt a középkor óta megköveteli a gondolat védelmét, annak igazolását, hogy az ember mégiscsak homo sapiens s nem eszközkészítő gép, legyen az az eszköz akár kőbalta, akár repülőgépmotor...

Dr. Berky tanár ezután a filozófia elemzésére tért át.

Mennyivel vitte előbbre a filozófia az emberi haladást?

— A filozófia az emberi gondolat legfinomabb kiteljesedése — folytatta fejtegetéseit. — Azokkal a problémákkal foglalkozik, amelyek a lét és az élet legvégső kérdéseit tárják elé, azokat a kérdéseket igyekszik megfejtetni, amelyeknek még a feltevéséhez sem jutnak el a szaktudományok. Ezért éri aztán az a vád, hogy az élettől teljesen elvonatkozik, légüres térben mozog s unatkozó, idegbeteg, vagy az élet elől menekülő fáradt lelkek utolsó menedéke. Ha a laikus arról hall, hogy Kant a szintetikus apriori ítéletekkel, vagy a kategóriák transzcendentális dedukciójával foglalkozott, önkéntelenül is felmerül benne a kérdés, mi köze van ennek az élet-hez; a nagy königsbergi mennyivel vitte ezzel előbbre az emberi haladást? Eppen azt szeretném megmutatni, hogy ezek a világtól látszólag teljesen elvonult gondolkodók milyen mélyen nyúltak bele az emberi történelemalakulásába, fel akarom tárni azt, hogy az emberiség fejlődésének egyetlen olyan nagy korszaka sincs, amelyet ne filozófusok készítettek volna elő, vagy fejeztek volna be. Nem akarom ezzel azt állítani, hogy a filozófusok nem

tévedtek, de ha tévedtek, tévedéseik is kifordították a világot sarkaikból s ha tévedéseik nyomán pusztító tüzek keletkeztek, ők oltották el azokat s nem kérték, de nem is fogadtak el segítséget másoktól.

— A filozófus mindig próféta és reformátor. A kezdeményezés és újradzsidóság vágya ég benne, mert hibákat talál s úgy véli, hogy ezek orvosságával is rendelkezik. Az athéni élet a Kr. e. 5. században imperialista korban élt, az emberi szellem soha nem látott csodálatos virága bontakozott ki az Akropolis tövében, de Sokrates, a legsufabb athéni, ez a mezitlábos lángesz keserves dühbel támadta az athéni lelket s nyugodtan üritette ki a méregpoharat, mert úgy látta, hogy szavai felkavarták a lelkek posványos vizét. Tanítványa Platon, a filozófia örök büszkesége nem elégedett meg azzal, hogy a piacon hirdesse az igazságot. Metafizikai rendszert szerkesztett, amelybe nemcsak ez a világ fért bele, ahol élünk és mozgunk, hanem az a másik is, amely felé vágódunk s hogy ez a vágódás gyakorlati formát is ölthessen, államelméletet alkotott s ennek az elméletnek adósa minden mai állam, bármennyire különbözzenek is egymástól. Kíméletlenül leszámolt azzal a ténnyel, hogy a képességek nem egyformán vannak elosztva s megalkotta egy demokratikus államrendszer keretén belül a tehetségesek arisztokráciáját. Mivel pedig szemét az ideák világára irányította, nem vette észre, hogy erőszakot követ el az emberi lélek fájdalmasabbik oldalán, nem akarta tudomásul venni, hogy szeretet, szerelem, fájdalom és gyűlölet is van a világban. Háromszor utazott Sziciliába, hogy ezt a fenségesen hideg észállamot megalapítsa s háromszor bukott el az emberi szenvedélyek elleni küzdelemben. Ha azonban ma hivatásról, tehetsége kiválogatásáról, az állami rend központi irányításáról hallunk, nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy ezeket a gondolatokat már Platon megformálta sokkal jobban, mint ahogy azt a történet gyakorlatilag megvalósította.

Az előadó ezután a görög életforma bukásának okaira tért át és kifejtette, hogy ezt a ferde irányban fejlődött Gondolat okozta. Olyan filozófiai iskolák burjánzottak el, amelyek vagy szabadosságnak értelmezték az erkölcsi szabadságot, vagy megtagadtak mindent, ami az embert összeköti a földi világgal. Ismertette az epikureusok s egyéb görög filozófiai áramlatok lényegét, majd Szent Agoston filozófiájában végre megadta Istennek, ami Isten és embernek, ami emberé. Szent Agoston felismerte, hogy az ember nem csupán értelmi lény, hanem érzelmek, vágyódások, akarások is hullámanak benne. S ha az egyik oldalt megtagadjuk, betegesen, pusztító erővel tör fel a másik, mert a lélek egyensúlyát veszítette. Szent Agoston tanaival a szeretet mindent kiegyenlítő harmóniája tette teljessé a történeti életet s rendet vitt bele egy olyan korban, amikor minden elpusztulni látszott.

A renaissance forrása az antik filozófia

Dr. Berky Imre előadása további során a középkor filozófiai irányait ismertette és rámutatott arra, hogy tagadhatatlan, miszerint a történet formálásában a filozófiának a középkor világában volt a legkisebb szerepe. A fejlődés azonban nem állt meg itt. A nyugtalan emberi szellem úgy vélte, hogy a hit korlátozza szabadságát s mindenáron szabadulni akart vélt korlátai közül.

— A renaissance-nak nem az antik szobrok vagy művek megtalálása a

forrása — folytatja az előadó — hanem az antik filozófia. Az új ember ujjongó örömmel vetette rá magát azokra a gondolatokra, amelyek homályosan már eddig is éltek benne s az antik filozófiában már régen megfogalmazást nyertek.

Dr. Berky tanár ezután kiemelte, hogy a dinamikus lelketű újkor ember a gondolatot is a tett szolgálatába állította, ellentétben az antik gondolkodóval, aki a gondolat és tett között legtöbbször megtalálta a helyes közepet. Így tért rá az újkor legnagyobb hatású államelméletének, Machiavelli politikájának ismertetésére. A dinamikus fejlődés azonban nem állt meg a politika filozófiájánál. Felszabadítási lázában igazolást akart adni mindazoknak a gondolatoknak, amelyek leszámolást hirdettek mindazzal, ami tegnapi. Nem hinni, hanem tudni akartak. Így született meg a hideg észelmélet, amelynek első újkor propagálója a francia Descartes volt.

Descartes híres mondása, a Cogito ilyan tétel lesz, amely archimédési pontként az egész világot kiforgatja sarkaikból. Ezen a tételen állva emelkedik fel diadalmasan az újkor ember s hiába tiltakozik ellene a sziv filozófiájával a másik francia, Pascal, szava elvész abban a dühörgésben, amelyet a különben emberkerülő Descartes indított el.

— A felvilágosodás filozófiája az ész és én azonosságán épült mindaddig, míg Rousseau meg nem kísérelte igazolni, hogy a gondolkodó ember elfajzott állat, amely hiánytalan boldogságát csak akkor nyerheti el, ha visszatér a természethez, tehát az eredeti egyenlőség állapotába, ahol akkor volt, amikor kikerült a Teremtő kezéből. Az út nehéz ugyan, de megtehető, mert az embernek szabadsága van a jóra ugyanugy, mint a rosszra. A modern demokráciák alapvető elmélete, az ember egyenlőségének és szabadságának gondolata Rousseau műveiben nyer először félreérthetetlen megfogalmazást, hogy azután közvetlen történeti hatása is megmutatkozik a francia forradalomban. Hogy Robespierre minden tételes vallással szakított az a történelem legnagyobb gunyolójának, Voltairének a hatása; hogy az Ész istenőjét oltárra emelte, azzal Descartes gondolatát tette történelmi ténnyé, de hogy a szabadság, egyenlőség, testvériség jelszavaival gázolt keresztül a francia nép önmagán és Európán, hogy ez adta neki a világtörténelemben páratlanul dinamikus lendületet, az a remetefilozófus, Rousseau gondolatának történeti következménye. Így lett ebből a három gondolkodóból olyan történetformáló erő, amelynek a Szent Ilonára került Napoleon éppen olyan egyszerű eszköze volt, mint az a francia gyalogos, aki a moszkvai uton fagyott meg a hóban.

Minden nagy tett elindítója a gondolat!

Az előadó ezután kiemelte Hegel filozófiájának értékeit, amelyekből a gyakorlati Bismarck gyúrta össze vérell és vassal a német birodalmat. Arra a kérdésre, hogy a tett értékesebb-e vagy a gondolat, az előadó azzal válaszolt, hogy bár paradoxonnak hangzik, de például, ha Comte nem írta volna meg a tények filozófiáját, a XIX. század és vele együtt a XX. század élete és történelme egészen más irányba fejlődött volna! Ez a fanatikus francia elvetett mindent, ami nem tény, száműzte a teológiát és metafizikát, hogy megírhasa a pozitív tudomány filozófiáját. Bátor, de végzetes tett volt ez — mondotta az előadó —, mert a XIX. század ennek következményeképpen elszántan vetette rá magát a tényekre. A materializmus filozófiájával kiirtotta magából mindazt, ami még az értelem elméleti igazolását szolgálta. És kiépítette azt a természettudományt, amelynek a technika végül is szolgálatába tette.

DELMAGYARORSZAG
PÉNTEK, 1943 november 8. 5

Judja
Hogy a fájdalom öregem
ért használ fejfájás,
rossz közérzet,
fájdalmak ellen

Pyramidon
TABLETTÁK
BAYER

A rendkívül érdekes, nagyszerű dinamikával előadott értekezlet befejezésekként a XX. század világnézeti harcaira utalt dr. Berky Imre s kifejtette, hogy ez a döntő harc is az ellentétes problémák megoldásáért folyik. S ma már egyetlen gondolkodó ember se vonja kétségbe, hogy a gondolat világformáló erő, amelynek mi, akik éppen élünk, csak eszközei vagyunk.

A hallgatóság lelkes tetszéssel kísérté az előadást, amelyet dr. Fírbás Oszkár, az ülés elnöke vezetett be.

Személyi változások a csanádi egyházmegyében

Budapest, november 4. A Magyar Kurir jelenti: Raskó Sándor, a csanádi egyházmegye apostoli kormányzója a következő személyi változásokat rendelte el:

Vass József szőregi segédlelkész Szegeden hitoktató és a Katolikus Legényegylet internátusának prefektusa lett.

Takáts Endre szegedi hittanár az egyházmegye szolgálatából elbocsátást kapott Budapestre.

A szegedi Szent Imre-kollégium tanulmányi felügyelője dr. Pongrácz Lénárd lett. (MTI)

A kikoszarozott kőrö revolveres merénylete és öngyilkossága

Szigetvár, november 4. Ifjú Scholl Lajos 22 éves szigetvári szűcssegéd több ízben megkérte vitéz Maros Károly kőfaragómester 21 éves Irma leányát. Minden alkalommal közölték vele, hogy a leány nem megy hozzá feleségül. A fiatalember ennek ellenére remélte a házasságot és a jegygyűrűt is megvette. Ismét felkereste a csaiádot. Amikor közölték vele, hogy a házasságról szó nem lehet, előrántotta revolverét és háromszor a leányra lőtt. Egy golyó a leány hasába fúródott. Az apa a leány segítségére sietett, de a revolverből a leány órá is két lövést adott le, de szerencsére a golyók nem találtak. A fiatalember ekkor kirohant a legelőre, ahol föbelötte magát és azonnal meghalt. A leány állapota súlyos, de remény van arra, hogy életben marad. (MTI)